

РЕЦЕНЗИЯ

от

доц. д-р Мариета Иванова-Гиргинова

за дисертационния труд на Стоян Георгиев

„Драматургията на Пинтър и рецепцията ѝ в България”

за присъждане на образователната и научна степен „доктор“

в научната област „хуманитарни науки“,

направление 2.1 „филология“, „Литература на народите на Европа, Америка,
Африка, Азия и Австралия”,

научен консултант доц. дфн Людмила Григорова

Институт за литература, Българска академия на науките

Данни за дисертанта и докторантурата

Стоян Георгиев е писател, журналист и публицист, учител и педагог със свое присъствие в културния живот у нас. През 1982 г. завършва Английска езикова гимназия „Гео Милев” в родния си град Бургас, а през 1989 г. – българска филология във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий”. Работи като хоноруван преподавател по Антична и западноевропейска литература в Бургаския свободен университет (1998-2002) и водещ на предаването за култура, образование и религия „Без маска” по национална телевизия СКАТ (2008-2011). Понастоящем е директор на ОУ „Васил Левски”, с. Тънково, общ. Несебър, обл. Бургас. Автор е на три романа, два сборника с разкази, пиеса и стихосбирка, на редица художествени и критико-публицистични материали в пресата. Редактор е на десеттомното издание на събраните съчинения на Петко Росен (2011-2015 г.). Член на Съюза на българските писатели от 2015 г.

Стоян Георгиев е зачислен като докторант на самостоятелна подготовка на 1 август 2012 г. в секциите „Нова и съвременна българска

литература“ и „Сравнително литературознание“ в Института за литература, БАН с научен консултант доц. дфн Людмила Григорова. Редовният срок на обучението му като докторант от три години е удължен с още една и на 1 август 2016 г. е отчислен с право на защита. На 12 февруари 2018 г., е обсъден (с участието и на външни специалисти) дисертационният му труд, в резултат на което са направени предложения относно неговата преработка. На 11 април 2019 г. е проведено второ заседание и е даден ход на процедура за публична защита на труда.

Данни за дисертацията и автореферата

Предложената дисертация „Драматургията на Пинтър и рецепцията ѝ в България“ е в обем от 300 страници с 5 приложения след основните глави и подглави на труда, и 13 страници библиография с 250 заглавия. В нея са посочени български и чуждестранни източници, предимно англоезични. Дисертацията е ясно и логично структурирана в три глави, придружени с увод, заключение и библиография. В заключението са изведени приносите на изследването. Приложеният автореферат е от 27 страници. и резюмира основните цели, анализи и изводи на работата. Представени са и пет броя публикации на автора, които са по темата на дисертацията. Като цяло дисертацията и авторефератът отговарят на изискванията на ЗРАСРБ и на правилника за прилагането му. Авторът няма участия в научни форуми и конференции, но се е включил със статия в подготвения за печат сборник с материали от научната конференция „Преводът между конюнктурата и мисията“ от 23-24 октомври 2017 г. на Института за литература. В периода 2007-2011 г. той участва и в проект на тема „Подкрепа за развитие на научния потенциал на млади учени-хуманитаристи и укрепване на професионалните им контакти със световно утвърдени учени в тяхната научна сфера“.

Дисертацията на Стоян Георгиев „Драматургията на Пинтър и рецепцията ѝ в България“ се открие още на първото ѝ обсъждане в Института за литература като оригинален, самостоятелен и приносен труд върху творчеството на Нобеловия лауреат и неговата рецепция в България. Представеният за защита текст потвърждава това впечатление, явявайки се първото цялостно и компактно литературноисторическо изследване на драматургията на Пинтър у нас в контекста на британската и

западноевропейска традиция и в частност - на българската литература и сцена.

Така заявена, темата на изследването визира три полета на реализация, които авторът разгръща последователно и аргументирано в трите глави на труда си. Първото разглежда драматургията на британския автор в контекста на философските, културните, литературните и театрални явления след Втората световна война в Англия и Европа като екзистенциализма и театъра на абсурда, реалистичния и психологически театър. Второто поле на реализация са етапите на формиране на драматургията на Пинтър, изработването на неговата специфична поетика и език чрез анализ на водещи проблеми в творчеството му. Те формират специфичната уникалност и разпознаваемост на стила Пинтър. И третото поле включва българската рецепция на Пинтър - преводи, театрални спектакли, критически метатекстове, които повдигат завесата към театралното явление Пинтър в България. Разработката и аргументирането на тези три полета в предложеното изследване за мен вече е сериозно и безспорно постижение на работата. Така на практика трудът представлява в литературноисторически и донякъде в естетико-рецептивен аспект един многообхватен хоризонтален и вертикален срез на творчеството на големия английски драматург за българския читател. И ако използвам езика на метафората, показва „ашладисването му“ на българска почва.

Веднага прави впечатление, че работата съдържа богат емпиричен материал от художествени, философски, литературноисторически и критически текстове, а познаването на чуждия метатекст в някаква степен е основополагащо в анализирането на явлението Пинтър. Самото проучване като обработка, анализиране и систематизиране на цитирания респектиращ корпус от литературноисторически, теоретически и критически текстове е второто безспорно постижение на труда. Цитираната литература определено е богата, но включва англоезични заглавия до 2000 г. Ето защо бих препоръчала при едно евентуално издаване на труда да бъдат включени и изследвания от последните две десетилетия, още повече, че творчеството на Нобеловия лауреат Пинтър генерира постоянно критическа рефлексия в световното литературознание.

Уводът ни въвежда в предложената проблематика и презентира основните стратегии на труда, прилаганите методи на изследване и акценти в отделните глави. Стоян Георгиев залага на изпитаните традиционни средства на литературноисторическия и на сравнително-историческия метод. Необходимо е да се подчертае, че във всяка глава изследователят уплътнява инструментариума си с по-конкретни и продуктивни подходи към обектите на изследването си (различни във всяка една от главите) а именно: историко-сравнителен, контекстуален и аналитичен (I гл.), естетико-поетологически (II гл.), статистически, рецептивно-исторически и сравнително-текстологически (III гл.). Уводът ясно и логически задава целите и методиката на изследването.

Първата глава „Английската литература след Втората световна война и Харолд Пинтър“ се състои от три части (триделността е обикнат похват от изследователя). Първите две ситуират явлението Пинтър в британски („Пинтър и модерната английска драма“) и западноевропейски, предимно френски контекст („Екзистенциализъм и Театър на абсурда“), докато третата част конкретно съпоставя и вписва творчеството на Пинтър като философия, естетика и поетика в линията на абсурдистката драматургия след войната, представяна от ключови имена като Самуел Бекет и Йожени Йонеско („Бекет–Йонеско–Пинтър“). В първата част авторът извежда в периодизационна схема четирите етапа в творчеството на Пинтър въз основа на мотива за заплахата като концептуално ядро, което предопределя структурни и поетологически особености на драмите му (Приложение №1, с. 30-31). В тази глава, особено в първите две части, прегледът на автори и текстове от историята на модерната английска проза и драма след Втората световна война, както и на философския екзистенциализъм и на Театъра на абсурда създава широка панорама на културния живот в тези кризисни следвоенни десетилетия с бегли типологически съотнасяния и без органична връзка с драматургията на Пинтър. Стоян Георгиев маркира стилове и авторски почерци без опит да сблъска различни критически подходи, които битуват в англоезичната или западноевропейска традиция в разчитане и осмисляне на критическия метатекст Пинтър. Продуктивна и приносна за мен е третата подглава. Тя разглежда драматургията на Пинтър в контекста на темите и философията на абсурдистката драма. Очертано е подобното и различното в поетиката и стила на тримата драматурзи Бекет–Йонеско–

Пинтър. Тук изследването стъпва на конкретно сравнителния анализ и като тематика и поетика показва влиянията, динамиката на похватите, пресечните точки и взаимовръзки в творчеството на тримата драматурзи, извежда доминиращите тенденции в поетиките им. Очертана е ясно връзката на Пинтър с традициите на английския реалистичен и постреалистичен театър, който го отделя от алегоризма и схематизма на останалите драматурзи-абсурдисти. По подробното представяне на сюжета и заложената в него проблематика понякога създава усещането за маркиране на посочените теми, без да се навлиза по-дълбоко в сложната техника на Пинтъровото творчество.

Втората глава „Характерни теми в пиесите на Пинтър” анализира творчеството на Пинтър в широк критически контекст. Чрез поетологичния анализ се прави многопосочен срез на водещите проблемни ядра в драматургията му – борбата между половете в търсене на идентичност, функции на измамата, несигурност и манипулативност на паметта, като всяка тема е разгърната в отделна подчаст на главата. В тях се изгражда видима и добре структурирана мрежа от взаимовръзки между отделните текстове на Пинтър, които обстойно онагледяват разглежданите основни проблеми в драмите му и различните поетологическите стратегии за тяхното реализиране. В посочените части някои анализи са приносни, други затъват в детайли и обстоятелственост, трети са преразказ на сюжетна фабула и роли на персонажите, т.е. забелязва се разнопосочност и отсъствие на по-цялостна теоретична рамка, която да удържа богатия на емпирични факти, ценни наблюдения и анализи материал. Въпреки това в работата са изведени развойните тенденции в разглежданите теми. Ценното е, че авторът разгръща идеята за приемствеността в отделните периоди на Пинтъровите драми, като следва в анализите си хронологията на създаването им. Например от „Лека болка“ (1959) до „Стари времена“ (1970) разглежданата тема за борбата между половете е претърпяла съществена трансформация и анализиранието около десет пиеси са илюстрация за развитието на почерка „Пинтър“. Същият подход се следва и в разглеждане на останалите две тематични ядра. Приложения № 2 (с.109-110), № 3 (с.153) и № 4 (с.173-174) ясно илюстрират на нивото на сюжетно-фабулния наратив оригиналните Пинтърски похвати в разработката на разглежданите проблеми. Липсва обаче по-концептуално обобщен коментар на постигнатите резултатите в разработката на трите основни проблема в пиесите. Интересно би било в разглеждането на

посочените теми да се покаже как става рециклирането на популярни театрални образци и техники, смесването на реалистичното и символичното, на високи и популярни жанрове в извоювалата широка популярност марка „Пинтърова пиеса“, задава постмодерния колажен и игрови подход в английската постмодерна драма. Сам изследователят доказва, че всички преходи в драмите на британския драматург се разиграват на териториите на езика. Същественото в тези три части на втора глава се заключава в това, че Стоян Георгиев разкрива как зад разговорния и стереотипен език се промъква абсурдистката реалност на изпразненото от смисъл съществуване и как „драмата на кухненската мивка“ (термин за пиесите на Осбърн) се превръща в абсурдистка пиеса за лишено от смисъл човешко съществуване. Като цяло втора глава от изследването е ценна с детайлните взаимовръзки между пиесите, с продуктивното прилагане на психоаналитичния код в разчитане на проблема за борбата между половете, с анализиране на фундаменталния принцип на измамата (обикнат от драматурзите абсурдисти) - сруктурообразуващо ядро в Пинтъровата драма. В тази глава, както и в цялостното изследване авторът показва широката информираност и умение да работи с критически метатекстове.

Трета глава представя „Рецепцията на Пинтър в България“ в два плана – чрез преводите на неговите пиеси и театралните им постановки у нас, разработени съответно в две части: „Преводи на пиеси“ и „Театрални постановки“. Мисля, че именно трета глава е много съществена в изследването. Тук проличава едно от достойнствата на труда като прецизната и добросъвестна обработка на респектиращ корпус от разнообразни текстове – критически обзори, статии и студии, театрални рецензии и интервюта, отзиви, становища и мнения, разпръснати в периодичния печат, специализирани издания или интернет източници. Ценно и приносно е сравняването на преводите на три пиеси на Пинтър: „Кухненски асансьор“, „Ничия земя“ и „Измяна“, направени от двете изявени преводачки на драматурга в България Антония Парчева (1980) и Галина Томова-Станкева (2006). Чрез подробен анализ на отделни, както подчертава авторът, фрагменти от преводите, се разкриват различията между тях. Сравнителният текстологичен подход показва възникването на алтернативни смислови полета, проявите на полисемия на Пинтъровия език, семантичните обрати и пропадания. Така на практика става видимо „тресавището“ на езика Пинтър.

Тук искам да обърна внимание на факта, че между литературния превод и превода директно за сцена, между литературния и сценичния текст на пиесите съществуват понякога сериозни разлики. Те не са обект на разглеждане от автора, но често са важен момент в рецепцията и театралното осмисляне на Пинтъровите пиеси. Също така силно субективизиран е оценъчният елемент в коментариите от Стоян Георгиев преводи. Качеството на превода обикновено е сложна и комплексна величина и оценките идват от различни посоки – на драматурзи, режисьори, актьори и не на последно място от зрителите, които са крайният адресат на драмите му. Разбира се тук професионалната аудитория от преводачи, езиковеди и литературоведи също има своето място.

Изцяло приносна за мен е втората част **„Театрални постановки“**, в която се проследява театралната рецепция на пиесите на Пинтър в България от 90-те години до днес. Пинтъроманията на българска сцена в годините на прехода е важен момент от сценичните реформи и търсенето на нов театрален език от българския театър. Шестнадесетте постановки на сцената на Народен театър „Иван Вазов“ (от 1968 до 2009) и четирите в извънстолични театри са сериозно доказателство за големия интерес на българската сцена към театъра на Пинтър. Последната глава от дисертацията също показва аргументирано усвояването на Пинтъровите пиеси от българската сцена. Тя е доста обширна в своята фактологичност и прецизност. Докторантът използва режисьорския принцип в хронологизиране на театралната рецепция, като се спира на различните театрални равнища в усвояване на Пинтъровата драма от първите три периода на драматурга и поставянето и на сцена от режисьори като Стоян Камбарев, Пламен Марков, Димитър Гочев, Николай Поляков, Красимир Спасов, Десислава Шпатова и др. Повече от три десетилетия английският драматург е на българска сцена и тя сякаш до ден днешен търси инструменти за решаване на глобалната теза, открита от Питър Хол, че когато поставяш Пинтър, обикновено режисираш две пиеси – видима и невидима. И успехът е заложен в срещата им, „защото това, което вълнува публиката не е маската, нито контролирането ѝ, а това, което е отдолу, то я разстройва, ужасява и трогва“. В този смисъл Пинтъровата драма провокира нова форма на театър. Биографията на тази нова форма е разнопосочна. Стоян Георгиев я проследява чрез преглед на постановки, режисьорски търсения и театрално-критически метатектове, като

добросъвестно коментира десетки мнения, становища и концепции на известни български театроведи и специалисти. Сред тях са Камелия Николова, Виолета Дечева, Анна Топалджикова, Мая Кисьова, Ани Васева, Николай Йорданов, Юри Дачев, Аглика Стефанова, Васил Стефанов и др. Това е първата цялостна история на театралните интерпретации на Пинтъровите пиеси у нас и безспорно приносна част на труда. И тук обаче е полезно рецепцията да се прецизира по отношение на различните театрално-критически формати на прочит, по посока специализирани и по-популярни текстове, да се открият режисьорските стилове, постижения и експерименти. Приложената таблица № 5 (с.279-280) онагледява постигнатите резултати в сравняване на разгледаните преводи и постановките по тях. Тук списъкът с цитирани и анализирани представления може да се продължи и с обзор на спектакли от последните десет години. В това отношение е коментирано само представлението „Любовникът“ в Народен театър „Иван Вазов“ от сезон 2018/2019 г. Събраният и обработен статистически и оценъчно материал е много полезен, но и тук липсва по-едра концептуална рамка, която да обобщава постиженията в театралното постигане и осмисляне на Пинтъровите пиеси у нас.

Приложената библиография и цитиранията в текста са съобразени със стандартите и изискванията към дисертационен текст.

Имам и няколко бележки, предимно от езиков характер. Така например при изписването на имената на частни и държавни театри в Англия Стоян Георгиев в повечето случаи прилага принципа на транскрипцията и изписва английското название на кирилица или превежда само част от заглавието: „Тийтър ъф Круълти Сийзън, Ембиънс Ланч Ауър Тийтър Клъб, Дъ Олмъст Фри Тийтър и Догс Груп..., Ливинг Тиатър и Кафе Ла Мама“ (с. 21). Общоприета практика обаче е да се превеждат чуждите наименования и в скоби след тях да се дава оригиналът – „Театърът на жестокостта“ (Theater of Cruelty), „Жив театър“ (Living Theater), Народен театър (National Theater) и пр. Ето защо бих препоръчала на дисертанта публицистично-журналистическата лексика, а и оценки за автори и текстове в дисертацията да се прецизират, с оглед на едно бъдещо издание на труда. Продуктивната авторова теза на Стоян Георгиев за кръговата композиция на някои пиеси на

Пинтър, повлияна от комедиите на Гогол, също се нуждае от по-разгърната аргументация.

В заключение искам да подчертая отново, че трудът на Стоян Георгиев е първото цялостно, самостоятелно и приносно изследване на драматургията на Нобеловия лауреат Харолд Пинтър в България. След тома „Преводна рецепция на европейските литератури в България – том 1: Английска литература” (съставители: Александър Шурбанов и Владимир Трендафилов, акад. изд. „Проф. Марин Дринов”, София, 2000) и монографията на Камелия Николова „Британската драма 1945-1989” (изд. „Институт за изкуствознание при БАН”, София, 2009) предложената дисертация запълва едно важно поле, свързано с рецепцията и постановките на английския драматург в България. Препоръките ми са свързани най-вече с оглед на едно бъдещо издаване на дисертационния труд като книга и в никаква степен не намаляват стойността на разработката. Пинтър сякаш най-после намери своя проникновен изследовател у нас.

Имайки предвид качествата на дисертационния труд, с направените от докторанта ценни наблюдения и избран подход, убедено предлагам на уважаемото научно жури да бъде присъдена на Стоян Георгиев образователната и научна степен „доктор“ в научната област „хуманитарни науки“, направление 2.1 „филология“, „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия“, за дисертационния му труд „Драматургията на Пинтър и рецепцията ѝ в България”.

Доц.д-р Мариета Иванова-Гиргинова

София, 30.09.2019 г.

